

Tomaž Pavlin

»ŠPORTNA ZGODBA, STKANA IZ DEJAVNOSTI TISOČEV« (OSAMOSVOJITEV IN ŠPORT, TRANZICIJA IN DILEME)

Izvleček

Šport, organizacijsko utemeljen na društvenem organiziranju, se je v novejši zgodovini vpel v slovensko družbo. Pojemovno se je po drugi svetovni vojni uveljavil izraz telesna kultura, šport je bil podrejen pojem. Konec osemdesetih let 20. stoletja so nastopile prve spremembe, pojmovne in organizacijske, z razglasitvijo samostojnosti pa nadaljnje in vstop v mednarodni prostor. Prispevek odstira ključne trenutke predosamosvojitve in prve korake v pripravo športne samostojnosti s svojim nacionalnim olimpijskim komitejem ter nato junijsko osamosvojitve in odmev v športu, vključno z domoljubnim aktom slovenskih športnikov. Na drugi strani so se s političnimi in ekonomskimi spremembami v zadnjem desetletju 20. stoletja odprla vprašanja športne tranzicije in razmerja javno – društveno, ki kličejo po zgodovinskih analizah in sintezi.

Ključne besede

šport, osamosvojitve, Slovenija, Olimpijski komite Slovenije

Ob okrogli dvajsetletnici delovanja krovne slovenske športne organizacije je tedanji predsednik Olimpijskega komiteja Slovenije-Združenja športnih zvez (OKS-ZŠZ) dr. Janez Kocijančič v uvodni »oceni« slovenskega športa, ne da bi se izognil tudi zgodovinskemu razvojnemu loku, v zaključku med drugim poudaril, da sta »dve desetletji razvoja (...) sorazmerno dolgo obdobje, saj tudi v vsakdanjem življenju dvajset let pomeni več kot polnoletnost. To velja tudi za slovenski šport, ki z zaupanjem zre v svojo prihodnost. Slovenski šport je kolektivni projekt, stkan iz dejavnosti tisočev. Zato lahko trdimo, da je slovenski šport veliko prispeval k uveljavitvi naše države in njene samobitnosti.«¹⁴² Obenem je poudaril še dejstvo, da slovenski šport v svojo »državo ni ‚vstopil‘ brez zelo solidne osnove in tradicije, kljub temu pa lahko mirno zapišem, da je svoj pravi razcvet doživel v obdobju samostojne Slovenije«,¹⁴³ kar ponazarjajo medalje z olimpijskih in drugih panožnih tekmovanj, ki prelamljajo stereotipno smučarsko identiteto in stereotipno podobo Slovencev kot individualnega športnika, z izjemo hokeja na ledu. Naj samo bežno poudarimo uvrstitve nogometašev na evropsko (2000) in svetovno prvenstvo (2002, 2010) ali pa hokejistov na olimpijske igre v Sočiju (2014), srebrno medaljo rokometašev na evropskem prvenstvu v Ljubljani 2004, najnovejšo srebrno medaljo odbojkašev na evropskem prvenstvu 2015 ter četrto mesto košarkarjev na svetovnem prvenstvu 2009. Prav tako so del teh uspehov posamezni klubski uspehi na evropski klubski ravni. Dejstvo je, da šport je in je bil dobro razvit in priljubljen del prostočasnega življenja Slovencev, naj gre za tekmovalni ali rekreativni del. Po ocenah naj bi se s športom stalno ali občasno ukvarjala več kot polovica prebivalstva različnih starosti in spolov, kar nas visoko uvršča tudi v evropskem merilu. Zelena pokrajina in mesta, ki lahko kompenzirajo manko infrastrukture, in pa »entuziazem« ali zanos, ki vpliva na rekreativno, amatersko, volontersko ali profesionalno udejstvovanje in ki je dejavnost v zgodovini povezal z narodnim vprašanjem in narodno identiteto. S tem se odpira tudi vprašanje priznanja in vrednotenja športne narodotvornosti in državotvornosti, kajti proračunsko financiranje je bilo sredi devetdesetih let po odstotnem deležu (0,16 odstotka) na repu med evropskimi državami, na drugi strani pa so bili slovenski športniki, paradoksalno, premosorazmerni v tekmovalnih dosežkih. Kako si to razložiti, in to še ob dejstvu, da je financiranje znotraj športnega proračuna naraščalo za nedruštveni ali javni šport, ter zakaj tako? Tranzicija?

Danes smo v petindvajsetem letu samostojnosti. Ob kopici novih športnih dogodkov in dosežkov smo tudi pred zgodovinopisnim izzivom analize celotne

¹⁴² Kocijančič, Uvodne misli, nepaginirano.

¹⁴³ Prav tam.

športne poti, kajti citirani zbornik je bil v prvi vrsti zbornik ali poljuden oris delovanja slovenske krovne športne institucije. Ko rečemo celotne, to pomeni ne le javne in civilne oziroma društvene poti, pač pa se beseda nanaša tudi na vsa športna podpodročja ali podsisteme. In ko poudarjamo društveni del športa, se postavi tudi vprašanje, v kakšni meri lahko govorimo o tranziciji, kajti slovenski šport, če se opremo na njegovo organizacijsko bazo in strukturo, ima dolgo tradicijo in kontinuiteto še iz avstro-ogrskih časov. Pri tem izhajamo iz njegove organizacijske osnove, to je iz društev in povezovanja teh v narodne in nacionalne (državne) zveze ter končno mednarodne, ki pa so že povezane z državnim okvirom. Resda so menjave državnih okvirov in političnih sistemov lahko vplivale na društveno delovanje in se tranzicija odrazi v (politično motiviranih) preimenovanjih in oblikovanju razmerja država/regija – republika/občina in društva/zveze ter prepletenosti nekaterih društvenih struktur s političnimi tabori. Sicer pa so npr. ravno v poosamosvojitvenem obdobju marsikatera društva praznovala svoje stoletnice in morda je bila v tem pogledu »tranzicija« tudi iskanje pozabljenega spomina obdobja.

Osamosvojitvena predzgodovina

V naši zgodbi imamo na eni strani politični proces druge polovice osemdesetih let in jugoslovansko razhajanje z osamosvojitvijo ter nato razdružitvev in mednarodno včlanitev. V luči mednarodnega včlanjevanja je bila in je pozornost usmerjena na ustanavljanje samostojnega olimpijskega komiteja in njegovo priznanje ter v večji meri na društveni in tekmovalni del športa, a prav tako je tu tudi včlanjevanje upravnih teles športa v evropske institucije, ki sovpada s političnimi spremembami in preoblikovanjem republiškega upravnega sistema in upravnih teles. Na drugi strani pa je poosamosvojitveni čas glede na politične in ekonomske spremembe odprl vprašanja ali tranzicijo »družbenega« v javno in zasebno ter se je tranzicija v devetdesetih odrazila organizacijsko, upravno, proračunsko, lastninsko (npr. lastništvo telovadnih domov s telovadišči in druge športne infrastrukture), zakonsko (leta 1998 sprejet Zakon o športu) in ne nazadnje terminološko ali pojmovno. Tranzicija se ni začela 25. junija 1991, do prvih sprememb, predvsem organizacijskih, je začelo prihajati že po letu 1989, skladno s političnimi spremembami v republiki in preoblikovanjem republiških upravnih teles ter proračuna. Obenem je treba poudariti terminološko, »športizacijo« v letu 1990, kajti v socialistični Jugoslaviji je desetletja bil krovni termin *telesna kultura* (v drugih republikah fizička kultura) s podsistemi *telesna vzgoja*, *rekreacija*

in šport. Šport je bil skupen pojem tekmovalnih organizacij, rekreativnih, amaterskih in profesionalnih; profesionalci so bili uradno le nogometaši prve zvezne lige, sicer so bili tekmovalni sistemi utemeljeni na amaterizmu, čeprav se je profesionalizem v sedemdesetih in osemdesetih letih v različnih oblikah vtihotapljal tudi v druge panoge. V tem pogledu je sploh mogoče zaznati manko zgodovinskih raziskav jugoslovanskega obdobja in zlasti tako imenovanih »portoroških sklepov« sredi sedemdesetih let, ki so bili neke vrste tranzicija tedanjega športnega sistema. Sklepi so sovpadali z ustavnimi spremembami in uvedbo samoupravnih interesnih skupnosti, po katerih je potekalo financiranje dejavnosti, medtem ko so strokovna vprašanja razreševali v športnih organizacijah. Organizacijsko je bil društveni šport v republiškem merilu zaokrožen v Zvezi telesnokulturnih organizacij Slovenije (ZTKOS), ki je interesno povezovala avtonomne zveze športnih panog, Partizana Slovenije in Planinske zveze Slovenije; podobno je bilo na občinski ravni. Republiške zveze so bile povezane v centralni Zvezi telesnokulturnih organizacij Jugoslavije (ali udomačeno »sofki«, Savezu organizacija fizičke kulture Jugoslavije). V sodelovanju s »sofko« ali tudi v njenem okviru je deloval Jugoslovanski olimpijski komite (JOK), član Mednarodnega olimpijskega komiteja, ki je leta 1947 nadomestil starejši Jugoslovanski olimpijski odbor in se notranje ni členil na republiške olimpijske odbore, pač pa je bil enovita centralna organizacija. Torej Slovenci v tem obdobju niso imeli narodne olimpijske organizacije. Prav tako je bil v okviru »sofke« poseben odbor ali komite za vrhunski šport, ki ga je ob koncu osemdesetih let vodil Slovenec Tomislav (tudi Tomo) Levovnik. Podobno kot ZTKO so bile republiške panožne zveze posameznih športov povezane v jugoslovanskih športnih zvezah; slednje so bile članice mednarodnih, torej je bila vstopnica za mednarodna tekmovanja mednarodno priznanje in včlanitev v mednarodno zvezo, za kar pa je veljal državni (jugoslovanski) ključ.

Če se povrnemo k terminologiji, ki nam tudi danes dostikrat poraja težave z razumevanjem sistema in podsistemov ali namena in vrednotenja celotne dejavnosti, je v letu 1990 po več debatah, predvsem akademskih Fakultete za telesno kulturo (danes šport), prevladalo preimenovanje *telesne kulture* v šport, kar je za seboj potegnilo tudi preimenovanje podsistemov: *telesna vzgoja* → športna vzgoja, *rekreacija* → športna rekreacija, *šport* → (*kakovostni, vrhunski*) šport, obenem pa je bil šport še nadrejeni pojem; v drugih republikah tega procesa ne zasledimo. 5. septembra 1990 se je temu primerno tudi ZTKOS preimenovala v Športno zvezo Slovenije (ŠZS), vendar pa se je skladno z demokratizacijo odprlo tudi vprašanje članstva in npr. Partizan Slovenije je nadaljeval samostojno pot. Partizan Slovenije se je leta 1993 preimenoval v Športno unijo Slovenije.¹⁴⁴

¹⁴⁴ Šugman, *Prelomno obdobje*, str. 36–56. Pavlin, Ni pomembno zmagati, str. 94–99. Pavlin, Oris razvoja sokolske in partizanske organizacije, str. 17–18.

Novi čas naj bi se v ŠZS odrazil tudi v volitvah predsednika 25. septembra 1990. Šugman, predsednik ŠZS, je pozneje poudaril, da so bile »tudi v športu opravljene volitve, pri katerih prvič po drugi svetovni vojni niso sodelovali ne državni organi in ne politične stranke«,¹⁴⁵ resda pa je bil marsikateri funkcionar ali odbornik član ali/in politik Zveze komunistov ter pozneje njene naslednice in bi bilo treba primerjati načine športnih volitev v daljšem obdobju. ŠZS je po volilni skupščini v letu 1991 obravnavala aktualne razmere, težo pa je imelo »iskanje organizacijskih oblik in vsebine dela«. ¹⁴⁶ Levovnik je npr. že februarja 1990 pripravil predlog reorganiziranja in oblikovanja Slovenskega olimpijskega komiteja,¹⁴⁷ debata pa je potekala ali o dvotirni organiziranosti ter ločeni športni in olimpijski organizaciji ali enoviti športno-olimpijski organizaciji. Slovenski šport je bil tedaj še močno vpet v jugoslovanskega. Februarja 1991 so na skupnem sestanku »sofke« in JOK obravnavali nadaljnje priprave in financiranje vrhunskih športnikov v okviru olimpijskega cikla Albertville-Barcelona 1992. Med drugim so tudi poudarili, da politični dogodki v državi ne smejo vplivati na enoten nastop jugoslovanskih športnikov na velikih mednarodnih tekmovanjih, kar je hkrati pomenilo, da je bil jugoslovanski tudi koncept priprav, ki naj bi vsem jugoslovanskim športnikom omogočal »optimalne« priprave, saj je bilo do zimskih olimpijskih nastopov le še leto. V sklopu priprav bi jugoslovanski športniki leta 1991 nastopili na sredozemskih igrah (Atene) in univerzijadi (Sheffield).¹⁴⁸

ŠZS je na začetku aprila 1991 obvestila »sofko« in JOK o nameri reorganizacije, da so se športne organizacije v Sloveniji odločile, »da ustanovimo Olimpijski komite Slovenije in v kratkem bomo imenovali iniciativni odbor za njegovo ustanovitev, na čelu katerega bo najboljši športnik Jugoslavije vseh časov – Miroslav Cerar«. ¹⁴⁹ Zaradi skrbi za ohranjanje mednarodnih nastopov slovenskih športnikov je poudarila, da je »želja, da ostane Olimpijski komite Slovenije v okviru JOK, razen če se zgodi razdružitev Jugoslavije«. ¹⁵⁰ Temu primerno je bil sredi aprila imenovan Iniciativni odbor za ustanovitev Olimpijskega komiteja Slovenije, predsedniku MOK J. A. Samaranchu pa je bilo poslano pismo o nameri. Iniciativni odbor (predsednik Miroslav Cerar, tajnik Ivo Daneu, člani Evgen Bergant, mag. Janez Kocjančič, Milan Jerman, Janez Sterle, dr. Rajko Šugman) je

145 Šugman, *Prelomno obdobje*, str. 44.

146 Poročilo Predsedstva ŠZS o delu v obdobju 1990–1994. – Zasebni arhiv, Tomo Levovnik.

147 Organiziranost Slovenske športne zveze (Športne zveze Slovenije) Slovenskega olimpijskega komiteja, 25. 2. 1990. – Zasebni arhiv, Tomo Levovnik.

148 Zapisnik sa sastanka komisije za vrhunski sport i olimpijske pripreme SFKJ, 26. 2. 1991. – Zasebni arhiv, Tomo Levovnik.

149 Dopis ŠZS ZTKOJ in JOK, 10. 4. 1991. – Zasebni arhiv, Tomo Levovnik.

150 Prav tam.

junija 1991 pripravil delovni osnutek pravil Olimpijskega komiteja in jih razposlal panožnim zvezam ter jih pozval k evidentiranju kandidatov za organe,¹⁵¹ na drugi strani pa je po osamosvojitvi tlakoval pot za mednarodno olimpijsko potrditev in nastope slovenskih športnikov na zimskih olimpijskih igrah 1992 v francoskem Albertvillu.

Osamosvojitvev in razdružitev

Z razglasitvijo osamosvojitve 25. 6. 1991 je šport stopil v proces razhoda z jugoslovanskimi zvezami, ki pa se je z brionskim moratorijem podaljšal. Jutro po razglasitvi samostojnosti in proslavljanju nas je prebudilo z rožljanjem tankov in agresijo Jugoslovanske armade. Kar nekaj slovenskih športnikov je bilo v času armadne agresije v reprezentančnih vrstah Jugoslavije v tujini (sredozemske igre v Atenah, evropsko prvenstvo v košarki v Rimu, svetovni pokal v kajaku in kanuju v Mezzanu). Drugi del športnikov je bil v fazi poletnih tekmovanj doma ali priprav na tekmovalno sezono, kjer je npr. hokejiste jeseni čakala novoorganizirana mednarodna klubska alpska liga najboljših italijanskih, avstrijskih in slovenskih klubov, smučarje pa kot običajno svetovni pokal in čez dobrega pol leta zimske olimpijske igre v Albertvillu. ŠZS je že 27. junija objavila »priporočilo« o preložitvi vseh športnih tekmovanj na ozemlju Republike Slovenije in svetovala, naj slovenski športniki iz varnostnih razlogov ne sodelujejo na tekmovanjih zunaj Slovenije.¹⁵² Z mesta predsednika jugoslovanske komisije za vrhunski šport je nemudoma odstopil Tomo Levovnik in v odstopnem dopisu 28. 6. 1991 ostro poudaril, da odstopa »zaradi brutalne okupacije Slovenije in neusmiljenega pobijanja Slovencev s strani Jugoslovanske armade«. ¹⁵³ Levovnik je od predsedstva ŠZS obenem zahteval, da zaradi okupacije Jugoslovanske armade »nemudoma odpokliče vse športnike iz Slovenije, ki nastopajo v jugoslovanskih reprezentancah«¹⁵⁴ in ŠZS je sredi dneva 28. 6. slovenske športnike pozvala, da naj glede na »brutalno agresijo jugoslovanske armade zapustijo jugoslovanske reprezentance in se čim prej vrnejo domov«, saj je »za slovenski narod žaljivo, da športniki Slovenije v takih razmerah nastopajo na mednarodnih tekmovanjih za barve Jugoslavije«. ¹⁵⁵ Športniki so bili pred težko odločitvijo in vsak izmed njih se je

151 Šugman, *Prelomno obdobje*, str. 58–68.

152 Stališče o športnih prireditvah in nastopih slovenskih športnikov, 27. 6. 1991. – Zasebni arhiv, Tomo Levovnik.

153 Dopis T. Levovnika JOK z dne 28. 6. 1991. – Zasebni arhiv, Tomo Levovnik.

154 Dopis T. Levovnika ŠZS o odpoklicu športnikov z dne 28. 6. 1991. – Zasebni arhiv, Tomo Levovnik.

155 Poziv športne zveze slovenskim športnikom, 28. 6. 1991. – Zasebni arhiv, Tomo Levovnik.

o odpovedi nastopa in vrnitvi domov, kot je položaj na sredozemskih tekmovanjih pojasnil Rajmond Debevec za časnik *Delo*, »odločal sam, s svojo odgovornostjo v skladu s svojimi moralnoetničnimi načeli, ne razmišljuječ o posledicah, pa čeprav je vsak zase stal pred odločitvijo, ki ga lahko velja tudi kariere. In vendar se je velika večina odločila, da v selekciji Jugoslavije na teh igrah ne nastopa več.«¹⁵⁶ Podobno je evropsko prvenstvo v košarki v Rimu zapustil Jure Zdovc, Jugoslavija pa je kasneje zaigrala v finalu in bila evropska zmagovalka.

V začetku julija 1991 so sledili prekinitev spopadov, pogajanja in osamosvojitveni moratorij brionske deklaracije. Slovenski športniki so se znašli v težkem položaju. Jugoslovanska država je bila v mednarodnem športnem prostoru nosilka mednarodnih športnih članstev in udeleženka mednarodnih panožnih tekmovanj, pred vrati pa so bile tudi olimpijske igre 1992. Strokovni svet ŠZS je v politično kočljivem položaju 10. julija 1991 sklical skupni sestanek s Svetom vrhunskih športnikov o normalizaciji športne dejavnosti v danih okvirih. Po sestanku je Strokovni svet ŠZS izdal »poziv slovenskim športnikom« k aktivnosti, jih moralno razbremenil in poudaril, »da je v času dokončnega urejanja statusa Republike Slovenije nastopanje za jugoslovanske državne reprezentance in v zveznih prvenstvenih tekmovanjih povsem legitimno in neoporečno«, saj »že krajša prekinitev vadbe, vzdrževanja športnega režima (...) lahko povzroči znaten in tudi dolgotrajen padec športne zmogljivosti«.¹⁵⁷

Po izteku moratorija je v začetku oktobra 1991 Slovenija nadaljevala po poti neodvisnosti in mednarodnega priznanja. ŠZS je oktobra sklicala razširjeno sejo in med drugim pozvala športne organizacije, naj sprožijo »razdružitve«¹⁵⁸ z jugoslovanskimi športnimi zvezami in začnejo postopke včlanitve v mednarodne športne organizacije. Postopek olimpijskega nacionalnega organiziranja in mednarodne včlanitve je vodil Iniciativni odbor. Olimpijski komite Slovenije (OKS) je bil s podpisom *Slovenske olimpijske listine* ustanovljen 15. oktobra 1991, na ustanovni skupščini sredi decembra pa je bil za predsednika izvoljen Janez Kocijančič. Sredi novembra 1991 se je slovenska olimpijska delegacija v Lausanni sestala s predsednikom MOK J. A. Samaranchem in se dogovarjala o pogojih za samostojno nastopanje v Albertvillu, ki je bilo povezano z mednarodnim političnim priznanjem Republike Slovenije. Republika Slovenija je konec leta 1991 in v začetku leta 1992 pridobivala mednarodna priznanja in 17. januarja 1992

156 Naša odločitev ni mogla biti drugačna.

157 ŠZS, Strokovni svet za vrhunski šport: Poziv slovenskim športnikom. – Zasebni arhiv, Tomo Levovnik.

158 ŠZS: Vsem republiškimi strokovnim organizacijam, 30. 10. 1991. – Zasebni arhiv, Tomo Levovnik.

prejela povabilo MOK na OI.¹⁵⁹ Tako so slovenski športniki na olimpijski paradi narodov v albertvillsko olimpijsko areno prvič v zgodovini vstopili z nacionalno trobojnico. Čez pol leta je sledila Barcelona, kjer so veslači osvojili prve medalje za samostojno Slovenijo: bronaste. A poleg olimpijskega priznanja je potekalo tudi včlanjevanje v mednarodne športne zveze, ki je zaokrožilo slovensko športno mednarodno priznanje.

Dileme

Leto 1991 je bilo nedvomno »zgodovinsko leto« slovenskega športa, kot poudarja poročilo predsedstva ŠZS za obdobje 1990–1994, v organizacijskem pogledu morda primerljivo z dogodki ob koncu prve svetovne vojne, s prvim slovenskim športno-teritorialnim organiziranjem, jugoslovanskim organiziranjem in vstopom v mednarodni šport, saj je bil avstro-ogrski položaj precej specifičen. Vendar pa moramo ob slikanju dogodkov športne osamosvojitve opozoriti še na vzporeden proces, tranzicijo prejšnjih družbenih športnih teles v javna telesa in raztezanje javne sfere na državni in občinski ravni, ki je pozneje sprožilo kritike o podražavljanju športa, ali, kot je poudarjal Šugman v študiji *Modeli športa v svetu in podražavljanje športa* (1999), »prevladovanje države nad civilno sfero športa«, ki naj bi bila »ena najbolj odbijajočih oblik poseganja države v to sfero«. Naloge bivših samoupravnih interesnih skupnosti so bile že v letu 1990 prenesene na republiške ali občinske organe. Zakon o republiški upravi z dne 20. 6. 1991 je šport v prejšnjem telesnokulturnem pomenu prenesel na novooblikovano Ministrstvo za šolstvo in šport, Sektor za šport (danes direktorat). Leta 1992 je šolski minister dr. Slavko Gaber kot posvetovalno telo za pripravo mnenj, ocen in vpeljavo različnih predlogov ukrepov v prakso uvedel Strokovni svet za šport. Kaj kmalu je nastopil tudi proces priprave zakona o športu, ki je šel v prvo branje leta 1995 in bil deležen nemalo kritik, zlasti da sestavljalci zakona niso upoštevali civilne sfere, čeprav je bilo organiziranih kar nekaj razprav in posvetovanj. V dnevniku *Delo* je bil oster kritik zakona novinar in tudi športni delavec Oto Giacomelli, ki je npr. 27. maja 1996 opozoril, da je država prevzela »primat nad športom«, športni sferi pa namenila le obrobno vlogo. Očitki so leteli na Ministrstvo za šolstvo in šport in sekretarja za šport dr. Janka Strela, v tekstu pa opozori tudi na polarizacijo, ki je bila prej strokovno-interesne narave, in ne politične, ker »da je bilo slišati na seji IO OKS (...) samo dan pred prvim branjem predloga zakona o športu v

¹⁵⁹ Šugman, *Prelomno obdobje*, str. 109.

parlamentu, precej bolj spravljljive besede o odnosih med olimpijskim odborom in upravnim organom za šport, kot še nekaj tednov poprej. Presojati brez zanesljivih podatkov je tvegano, a vendarle ni mogoče prezreti dejstva, da med razpravo o predlogu športnega zakona v parlamentu ni bil navzoč mag. Janez Kocijančič, poslanec ZLSD in hkrati predsednik OKS. Morda se je hotel izogniti morebitni politizaciji razprave, glede na nedavne provokacije Janeza Janše na njegov račun in domnevnega monopola ‚rdečih‘ v vodstvenih organih slovenskega športa. Če je temu bilo tako, potem je mogoče samo grenko ugotavljati, kako zlahka se da paralizirati civilno športno sfero.«¹⁶⁰ Zanimivo, da ravno ob petindvajsetletnici potekajo razprave ali/in usklajevanja novega zakona o športu. Tema zakona pa je raziskovalno zanimiva tudi z vidika primarnih virov, ker je bilo shranjeno gradivo OKS-ZŠZ; resda je trenutno še neurejeno, sicer pa se v športu prevečkrat soočamo z zanemarljivim odnosom do dokumentacije in njene shranitve ter mankom primarnih virov.

Nova vroča tema v drugi polovici devetdesetih let je bil zakon o lastninskem preoblikovanju Loterije Slovenije in formiranju fundacije za financiranje športnih organizacij, ki je npr. po pisanju Ota Giacomellija bil »še ena krepka zaušnica športu«, s čimer je imel v mislih društveni šport v okviru OKS-ZŠZ, saj naj bi zakonski predlog »marginaliziral« njegovo vlogo, s tem pa tudi večino »v njem povezanih slovenskih panožnih športnih zvez in vse lokalne (občinske) športne zveze«. ¹⁶¹ A dejstvo je, da vse športne organizacije niso bile članice OKS-ZŠZ, ki je nastala leta 1994 z združitvijo OKS in ŠZS (podobni procesi so potekali tudi v Evropi).

Za še popolnejšo sliko stanja športa bi morali vzeti pod drobnogled dogajanja po posameznih športnih panogah. V marsikateri so bile težave finančne in upravljalvske narave, nekaj klubov je celo zapadlo v rdeče številke in propadlo, že v devetdesetih letih pa so vzniknile ideje o lastništvu klubov po vzoru zlasti nogometnih primerov v Angliji. En vidik novih finančnih tokov je ob koncu devetdesetih let orisal Šugman v raziskavi *Denar in šport* (1999). Pereče je bilo tudi iskanje tekmovalnih modelov, zlasti v kolektivnih športih, ki so temeljili na slovenskem prostoru (nogomet, rokomet), alpsko-panonskem (hokej, odbojka) ali bivšem jugoslovanskem (košarka). Tekmovalni modeli so se spreminjali in se še vedno, kot npr. najnovejše spremembe v rokometu. Nekoliko drugačen je položaj v individualnih športih.

¹⁶⁰ Giacomelli, Športni sferi obrobna vloga.

¹⁶¹ Giacomelli, Še ena krepka zaušnica športu.

Ob boku tekmovalnemu delu športa, medijsko najbolj izpostavljenem, pa so ostale razmere v rekreativnem in ‚javnem‘ športu; slednji se je odvijal zlasti s programi ali projekti Zavoda za šport, ki ga je država ustanovila v letu 1994. Področje rekreacije smo omenili že v uvodu, znanstveno pa se je to področje spremljalo s študijami o športno-rekreativni dejavnosti Slovencev, zadnja je bila izvedena leta 2009, prve pa že v osemdesetih letih 20. stoletja. Študije so predstavile precej stabilno kontinuiteto v vadbi, pri izbiri dejavnosti pa so lahko bile tudi spremembe, kot npr. porast nogometne rekreacije v samostojni Sloveniji.¹⁶²

Za konec naj poudarimo še en vidik sprememb. Te so potekale na občinski ravni, na kateri je spremembam v dobrem ali slabem marsikdaj botrovala politična ali županova volja, kar je lepo razvidno iz primera v Domžalah.¹⁶³ Občinske spremembe so delile splošno sliko preoblikovanja družbenega v javno-zasebno, vendar z lokalno specifikom. Ponekod so občinske ZTKO oziroma ŠZS lahko prerasle v javne institucije (zavode) ali občinske oddelke, dobile konkurenco v občinskih agencijah ali celo ohranile delovanje, kot se je npr. zgodilo v Ljubljani. Vendar pa moramo biti pozorni tudi na čas sprememb, na katere je npr. vplival tudi Zakon o športu, ki je med drugim narekoval ureditev lastništva športnih objektov, ki so ga prevzemale predvsem občine. Izjema, povezana s stereotipom o športnem tajkunu, ki pa ima tudi svojo predzgodovino in zahteva več prostora, so telovadni domovi in telovadišča Partizanovih društev in zveze Partizan Slovenije (Športne unije Slovenije).

Viri in literatura

Delo 1991, 1996.

Giacomelli, Oto. Še ena krepka zaušnica športu. *Delo*, 2. 9. 1996.

Giacomelli, Oto. Športni sferi obrobna vloga. Državi primat nad športom. *Delo*, 27. 5. 1996.

Jarc, Domen. *Razvoj športa v občini Domžale med leti 1991–2011: diplomsko delo*. Ljubljana: samozaložba, 2015.

Kocijančič, Janez. Uvodne misli. V: Pavlin, Tomaž (ur.). *Olimpijski komite Slovenije-Združenje športnih zvez 1991–2011: Športna zgodba, stkana iz dejavnosti tisočev*. Ljubljana: OKS-ZŠZ, 2011, uvodne nepaginirane strani.

¹⁶² Petrovič et al., *Športno rekreativna dejavnost v Sloveniji*.

¹⁶³ Jarc, *Razvoj športa v občini Domžale*.

Pavlin, Tomaž. Ni pomembno zmagati, pač se dobro boriti ali slovenska olimpijska pot. V: Podpečnik, Jože in Simona Pörš (ur.). *Sabljanje, večšina, tradicija, šport: zbornik ob 100-letnici osvojitve srebrne olimpijske medalje Rudolfa Cvetka*. Ljubljana: Narodni muzej Slovenije, 2012, str. 89–101.

Pavlin, Tomaž. Oris razvoja sokolske in partizanske organizacije ter rekreacije na Slovenskem. V: Jakovljevič, Miroljub (ur.). *Osnove športne rekreacije*. Ljubljana: ŠUS, 2013, str. 1–18.

Petrović, Krešimir, Franci Ambrožič, Boris Sila in Mojca Doupona. *Športno rekreativna dejavnost v Sloveniji 1997: primerjalna študija 1992–1997*. Ljubljana: FŠ, 1998.

Šugman, Rajko. Denar in šport. V: Vest, Aleks L. in Rajko Šugman (ur.). *Stanje, odnosi in vrednote v slovenskem športu*. Ljubljana: OKS-ZŠZ, 1999, str. 38–44.

Šugman, Rajko. Modeli športa v svetu in poddržavljanje športa pri nas. V: Vest, Aleks L. in Rajko Šugman (ur.). *Stanje, odnosi in vrednote v slovenskem športu*. Ljubljana: OKS-ZŠZ, 1999, str. 9–21.

Šugman, Rajko. *Prelomno obdobje slovenskega športa 1988–1994: Prispevki za zgodovino slovenskega športa*. Ljubljana: FŠ, 1999.

Zasebni arhiv Tomislava Levovnika.